

Platón létfilozófiája

MI VAN?

Platón *Az államban* a következőképpen írja le a barlangból kijutott és utána oda visszatérő ember útját. (A platóni szövegek dialógusok. Szókratész beszélgetőpartnere itt Glaukón.)

SZÓKRATÉSZ: A barlangból kijutott, „ha visszaemlékezik korábbi lakóhelyére, ottani bölcsességére és ottani rabtársaira, nem gondolod-e, hogy e változás miatt magát boldognak fogja tartani, amazokat pedig szerencsétlennek?

GLAUKÓN: De igen.

SZÓKRATÉSZ: S ha akkor egymás közti életükben voltak bizonyos kitüntetések, dicséretetek és tiszteletajándékok, amelyeket annak adtak, aki az előtte elvonuló árnyképeket a legélesebben tudta felismerni, s aki a legjobban tudott emlékezni rá, hogy melyek szoktak előbb, melyek később, s melyek egyszerre elhaladni, s aki mindennek alapján a legbiztosabban meg tudta jósolni, hogy mi fog következni: gondolod-e, hogy ő ezekre még mindig vágyakozik, s hogy az ottani világban kitüntetettek és hatalmasokat irigyl – s nem inkább Homérosszal érezne-e, s nem szeretne-e inkább mezei munkásként dolgozni egy földnélküli embernél, s inkább akármit elszenvedni, mint ama révület világában élni?

GLAUKÓN: Én bizony azt hiszem, hogy mindent inkább vállalna, semhogy úgy kelljen élnie.

SZÓKRATÉSZ: S gondold meg ezt is. Ha ez az ember megint lemenne ugyanarra a helyre, s ott leülne, nem lenne-e a szeme tele sötétséggel, így hirtelen a napfényről jövet?

GLAUKÓN: De bizony.

SZÓKRATÉSZ: S ha megint csak azoknak az árnyékképeknek a megfejtésében kellene neki vetélkednie amaz örök rabokkal, miközben homályosan látna mindaddig, míg csak a szeme újból nem alkalmazkodna – márpedig az az idő, amíg hozzászokna, aligha lenne rövid –, nem lenne-e nevetség tárgya, s nem mondanák-e róla, hogy felmenetele volt az oka annak, hogy megromlott

szemmel jött vissza, tehát nem érdemes még csak megpróbálni sem a felmenetelt? S ha valaki aztán megpróbálná a többieket feloldozni s felvezetni, s ezt valamiképpen kézre keríthetnék és megölhetnék, nem ölnék-e meg?”

GLAUKÓN: Feltétlenül.

SZÓKRATÉSZ: Ezt a hasonlatot, kedves Glaukónom, teljes egészében a fentebb mondottakra kell alkalmazni: a látás által megismert világot hasonlítsd a börtönlakáshoz, a benne levő tűz fényét pedig a nap erejéhez; s ha a felmenetelt és a fent levő dolgok szemléletét a léleknek a gondolat világába való felemelkedésével veszed egyenlőnek, nem jársz messze az én felfogásomtól – ha már egyszer ezt kívánod hallani. Bár isten tudja, igaz-e. Én mindenesetre így képezem: a megismerhető dolgok közt végső a jó ideája – de ezt csak nehezen lehet meglátni; ha azonban egyszer megpillantottuk, azt kell róla tartanunk, hogy mindnyájunk részére minden jónak és szépnek az oka, amely a látható világban a fényt s ennek az urát szüli, az ésszel felfogható világban pedig ő maga mint úr biztosítja nekünk az igazságot és az észet; s ezt az ideát meg kell látnia annak, aki a magán- és közéletben okosan akar cselekedni.

GLAUKÓN: Osztozom a nézetedben, már amennyire hozzá tudok szólni.

SZÓKRATÉSZ: Nos, akkor osztozz abban is, és ne csodálkozz rajta, hogy aki egyszer idáig eljutott, az tovább már nem hajlandó az emberi dolgokat cselekedni, mert a lelke állandóan arra törekszik, hogy ott fent élhessen; ez természetes, ha egyszer a fentebbi hasonlat is erre mutat.

GLAUKÓN: Igen, természetes.

SZÓKRATÉSZ: Hát azon csodálkozol-e, ha valaki az isteni szemlélődésekből az emberiekhez érkező gyámoltalanul viselkedik, s nagyon nevetséges színben tűnik fel, mert a szeme még homályosan lát, s mielőtt az ottani sötétséghez egészen hozzászoknék, kénytelen a törvényszék előtt vagy egyebütt vitázni az igazságosság árnyékáról vagy azokról a mesterséges alakokról, melyeknek ezek az árnyékai, és harcot folytatni azoknak a felfogásával, akik magát az igazságosságot soha nem is látták?

GLAUKÓN: Bizony ezen sem lehet csodálkozni.

SZÓKRATÉSZ: Ha azonban valakinek egy csöpp esze van, arra kell gondolnia, hogy látási zavarok kétfélék, és két okból keletkeznek: vagy akkor, ha az ember világosságból megy sötétségbe, vagy ha sötétségből megy világosságba. Mármost meggondolva, hogy ugyanez áll a lélekre is: ha azt látja, hogy valamely lélek zavarban van, s nem képes valamit felismerni, ezen nem nevet értelmetlenül, hanem azt tudakolja, vajon egy fényesebb világból érkezve, a neki szokatlan sötétség miatt van-e a látása elhomályosulva, vagy pedig egy vaskosabb tudatlanságból jött át a nagyobb világosságba, s a fényesebb ragyogás vakította-e el; s ez utóbbit boldognak mondja majd helyzete és élete miatt, az előbbit pedig szerencsétlennek; s ha ez utóbbin éppenséggel nevetni akarna, még mindig kevésbé volna nevetséges a nevetése, mintha azon a lelken nevetne, amely felülről, a világosságból érkezik.

GLAUKÓN: Nagyon helyesen beszélsz."